

शिक्षक मार्गदर्शित मूल्यांकन पत्रिका
माध्यमिक अभ्यासक्रम

Tutor Marked Assignments Secondary Course

2023-24

राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संख्या

A-24-25 इन्स्टीट्यूशनल एरिया, सेक्टर 62 नोएडा - 201309 (उ.प्र.)

Website: www.nios.ac.in टोल मुक्त क्र. 1800189393

NATIONAL INSTITUTE OF OPEN SCHOOLING

A-24-25, Institutional Area, Sector-62, Noida-201309 (U.P.)

Website: www.nios.ac.in Toll free no. 18001809393

शिक्षक मार्गदर्शित मूल्यमापन पत्रिका

महत्त्वाच्या सूचना

विद्यार्थी मित्रांनो,

राष्ट्रीय मुक्त विद्यालयाच्या माध्यमिक अभ्यासक्रमाच्या अभ्यासाला तुम्ही सुरुवात केली असेलच. नियोजनबद्ध पद्धतीने सतत अभ्यास केल्यास उत्तीर्ण होता येते, याची तुम्हाला कल्पना आहेच. या प्रयत्नात तुम्ही यशस्वी व्हावे म्हणून आपल्या मदतीसाठी काही अभ्यास साहित्य तयार केले आहे. शिक्षक मार्गदर्शित प्रश्नपत्रिका हा त्याचाच एक भाग आहे.

या प्रश्नपत्रिकांचा आपल्याला खालील प्रमाणे उपयोग होईल.

- स्वयं अभ्यास करण्यासाठी आवश्यक असणारी कुशलतेमुळे नियमित अभ्यास करण्याची सवय लागेल.
- विषय समजण्यास मदत होईल.
- प्रश्नांची उत्तरे लिहिण्याने उजळणी होईल. त्याचा फायदा अंतिम परिक्षेच्या वेळेस होईल.
- अभ्यासक्रमाची उजळणी होईल आणि आपली उत्तरे अचूक आहेत, याची खात्री करून घेता येईल.
- आपण घेतलेल्या विषयातील तयारी प्रगती आपल्याला कळेल. अभ्यासातील कोणता भाग आपणास कठीण जातो व कोणत्या भागावर आपण जोर देणे आवश्यक आहे हेही कळेल.
- आपल्या अभ्यासकेंद्रातील विषय शिक्षकांशी संपर्कात राहून त्यांच्याकडून योग्य मार्गदर्शन घ्या.

शिक्षक मार्गदर्शित प्रश्नपत्रिकेची उत्तरपत्रिका कशी तयार करावयाची?

या पुस्तिकेत प्रत्येक विषयाची प्रश्नपत्रिका दिलेली आहे. तुम्ही निवडलेल्या विषयाच्या प्रश्नपत्रिकेची उत्तरे तुम्ही स्वतःच्या हस्ताक्षरात लिहावयाची आहेत. शिक्षक मार्गदर्शित पत्रिकेची उत्तरे लिहिण्यासाठी रेघा असलेला कागद वापरा आणि या उत्तरपत्रिका आपल्या अभ्यासकेंद्रातील विषय शिक्षकांकडे सुपूर्द करा.

शिक्षक मार्गदर्शित प्रश्नपत्रिकांचे स्वरूप

प्रत्येक प्रश्नपत्रिका 2 गुणांची आहे, हे आपल्या लक्षात आले असेलच. प्रश्नपत्रिकेतील प्रश्न क्र. 1, 2, 3 हे लघुत्तरी स्वरूपाचे आहेत. प्रत्येक प्रश्नात दोन उपप्रश्न विचारलेले असून त्यापैकी फक्त एका उपप्रश्नाचे उत्तर आपणांस लिहावयाचे आहे. म्हणजेच $2 + 2 + 2 = 6$ गुण. प्रश्न 1, 2 आणि 3 यांचे गुण 6 असतील.

प्रश्न क्र. 4 आणि 5 हे प्रत्येकी 4 गुणांचे दीर्घोत्तरी प्रश्न आहेत. प्रत्येक प्रश्नात विचारलेल्या दोन उपप्रश्नांपैकी फक्त एकाच उपप्रश्नाचे उत्तर आपणास लिहावयाचे आहे. याप्रमाणे प्रश्न क्र. 4 व 5 मिळून $(4 + 4 = 8)$ 8 गुण होतील.

प्रश्न क्र. 6 मध्ये दोन प्रकल्प दिलेले आहेत, त्यापैकी फक्त एकच प्रकल्प आपणास करावयाचा आहे. या प्रश्नास 6 गुण आहेत. प्रकल्पाच्या विषयावरोबरच प्रकल्प कसा करावयाचा याच्या मार्गदर्शक सूचना दिल्या आहेत.

उत्तरपत्रिकांचे सादरीकरण -

माध्यमिक अभ्यासक्रमाच्या उत्तरपत्रिकांचे केंद्राकडे सादरीकरण करण्याचे वेळापत्रक पुढे दिले आहे.

तक्ता क्र. 1:

परीक्षा	विद्यार्थ्याने अभ्यासकेंद्राकडे देणे	विषय शिक्षकाने सूचनासहीत विद्यार्थ्याकडे परत करणे
एप्रिल/मे	31 जानेवारी	31 जुलै
ऑक्टोबर/नोव्हेंबर	15 फेब्रुवारी	15 ऑगस्ट

सादरीकरणासाठी निर्देशित केलेल्या दिवशी शनिवार/रविवार/ सार्वजनिक सुट्टी आली असेल तर त्यापुढील दिवस हा सादरीकरणाचा शेवटचा दिवस धरण्यात येईल.

शिक्षक मार्गदर्शित प्रश्नपत्रिकांचा फायदा घेण्यासाठी सादरीकरणाचे वेळापत्रक पाळणे अत्यावश्यक आहे. ज्यांनी stream-I online प्रवेश घेतला आहे, त्यांनासुद्धा शिक्षक मार्गदर्शित उत्तरपत्रिका सादरीकरण करणे आवश्यक आहे. ज्या विषयास परीक्षेसाठी वसावयाचे आहे, त्या विषयाची शिक्षक मार्गदर्शित उत्तरपत्रिका परीक्षेस वसण्याअगोदर सादर करणे आवश्यक आहे. लेखी परीक्षेच्या गुणांपैकी 20% गुण या उत्तरपत्रिकांसाठी राखून ठेवण्यात आले आहेत. गुणपत्रिकेमध्ये हे गुण लेखी परीक्षेच्या गुणांवरोबर वेगळे दाखविण्यात येतील.

दिलेल्या तारखेस आपण आपल्या शिक्षक मार्गदर्शित उत्तरपत्रिका आपल्या केंद्रावरील विषय शिक्षकाकडे देणे आवश्यक आहे. आपल्या शिक्षकाकडून दिलेल्या उत्तरपत्रिकांची पोच घेण्यास विसरू नका. या पुस्तिकेच्या शेवटी शिक्षक मार्गदर्शित उत्तरपत्रिकेच्या पोच पावतीचा नमुना दिला आहे.

जर आपले अभ्यास केंद्र बंद झाले असेल किंवा प्रशासकीय अडचणीमुळे बंद करण्यात आले असेल तर आपण आपल्या उत्तरपत्रिका दिलेल्या तारखेसच विभागीय केंद्राकडे सादर करू शकता. हे केंद्र त्या उत्तरपत्रिकांचे मूल्यामापन करणे आणि त्याचे गुण अंतिम निकालात गृहीत धरण्यासाठी राष्ट्रीय मुक्त विद्यालयाच्या मुख्यालयाकडे पाठविण्याचे काम करील.

विभागीय कार्यालयामार्फत प्रत्येक शैक्षणिक वर्षासाठी शिक्षक मार्गदर्शित प्रश्नपत्रिकेची पुस्तिका अभ्यास केंद्रावर उपलब्ध होईल. जर ही पुस्तिका आपणास न मिळाल्यास आपण ती राष्ट्रीय मुक्त शिक्षण विद्यालयाच्या www.nios.ac.in वरून डाऊनलोड करू शकता.

आपल्या तपासून आलेल्या उत्तरपत्रिकांचा काळजीपूर्वक अभ्यास करा. त्याचा उपयोग आपल्याला अंतिम परीक्षेत आपल्या गुणदर्जा वाढविण्यासाठी होईल. :

- आपल्या विषयाच्या पाठ्यपुस्तकातील अभ्यास साहित्याचे पुनःपुन्हा वाचन करा.
- आपल्या विषयातील शंकांचे निरसन केंद्राच्या वैयक्तिक संपर्क कार्यक्रमात जाऊन शिक्षकांकडून करवून घ्या. आपल्याला जी उदाहरणे सुटली नाहीत त्याचेसुद्धा शंका निरसन करवून घ्या.
- अभ्यासासाठी जास्त वेळ घ्या.

शिक्षक मार्गदर्शित उत्तरपत्रिकांचा फायदा लक्षात घेता, त्याच्या उपयोगांमुळे आपण एक यशस्वी विद्यार्थी निश्चितपणे होऊ शकता.

आपल्या काही शंका किंवा सूचना असल्यास आमच्याशी लिखित संपर्क साधण्यास संकोच करू नये.

शिक्षण आपल्या दारात

आपल्या शिक्षणाला मदत व्हावी म्हणून राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था आपल्याला अनेक संधी उपलब्ध करून देत आहे. :

- **स्वयं:** हा एक उपक्रम आहे. SWAYAM (Study Webs of Active Learning for Young Aspiring Minds) (तरुण विद्यार्थ्यांच्या उत्साही मनासाठी अध्यापन साहित्याचे जाळे (web) भारत सरकारच्या मानव संशोधन खात्यातर्फे आपल्याला MOOC (Massive Open Online Courses) मोठ्या प्रमाणावर अनेक ऑनलाईन अभ्यासक्रम उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहेत. सध्या राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर MOOC चे अनेक अभ्यासक्रम राबवित आहे. MOOC ने हे अभ्यासक्रम चार विभागात (four quadrant approach) विभागले आहेत. 1) PDF मध्ये अभ्यासक्रम मजकूर (text) 2) प्रत्यक्ष शिकविण्याचा व्हिडीओ. 3) स्वयं मूल्यमापन प्रश्नसंच 4) चर्चा गट. आपण स्वयं वर www.swayam.gov.in या वेबसाईटवर मोफत नोंदणी करू शकता.
- **दीक्षा :** दीक्षा DIKSH (Digital In Fracture for School Education) दीक्षा हे शालेय शिक्षणास उपयुक्त असे digital प्रारूप आहे. भारत सरकारच्या शिक्षण मंत्रालयाचा हा एक अद्वितीय उपक्रम आहे. या उपक्रमा अंतर्गत शिक्षण उपयोगी साहित्य digital स्वरूपात उपलब्ध करून दिले जाते. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था DIKSHA पोर्टलला भरीवपणे हातभार लावते. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थेच्या माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक अनेक अभ्यासक्रमांचे अभ्यास साहित्य DIKSHA च्या digital संग्रहालयात उपलब्ध आहे. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय संस्थेचे स्वयंअध्ययन साहित्य digital स्वरूपात खालील वेबसाईटवर उपलब्ध आहे. <https://dikshagovin/nios/explore>
- **पीएम ई-विद्या :** पीएम ई-विद्या हे वेगळ्या प्रकारचे शैक्षणिक माध्यम आहे. हे माध्यम माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर आपल्याला 24 x 7 म्हणजे सतत व्हिडीओ कार्यक्रम सादर करत असते. e-Vidya वर वेगवेगळ्या विषयांवर वैयक्तिक संपर्क कार्यक्रम उपलब्ध आहेत. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था माध्यमिक स्तराचे कार्यक्रम चॅनेल 10 वरून आणि उच्च माध्यमिक स्तराचे कार्यक्रम चॅनेल 12 वरून प्रसारित करित असते. या उपक्रमामुळे आपण कोठेही असाल तरी, अगदी ज्या भागात इंटरनेट नाही त्या भागात असाल तरी आपण अभ्यास करू शकाल. हा कार्यक्रम राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थेच्या यू-ट्यूब चॅनेल वरसुद्धा उपलब्ध आहे.
- **मुक्त विद्या वाणी** आपल्याला अधिक मदत करण्यासाठी मुक्त विद्या वाणी मदत करते. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था तांत्रिक प्रगतीची जादू तुमच्या अगदी दाराशीच घेऊन येते. मुक्त विद्या वाणी आपल्या वेब आधारित प्रत्यक्ष वैयक्तिक संपर्क क्रमांकातून स्वयं अध्ययन साहित्यासाठी/अध्यापनासाठी मदतच करते. यामुळे आपल्याला विषय तज्ञांबरोबर विचार विनिमय करता येईल. आपल्या विषयाच्या शंका/कुशंका आपण 1800 180 2543 या टोल मुक्त क्रमांकावर विचारू शकता. यासाठी आपण 0120-4626949 या क्रमांकावरसुद्धा संपर्क साधू शकता. आपल्या माहितीसाठी प्रत्यक्ष कार्यक्रमांचे वेळापत्रक खाली दिले आहे. जर काही कारणामुळे आपण प्रत्यक्ष प्रक्षेपण पाहू न शकल्यास त्याची ध्वनिमुद्रित आवृत्ती आपण ऐकू शकाल किंवा Audio On Demand वर सुद्धा ऐकू शकाल. राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्थेचे व्हिडीओ कार्यक्रम यू ट्यूबवरसुद्धा उपलब्ध आहेत.

प्रक्षेपण माध्यम	प्रक्षेपण वेळ	संपर्क
मुक्त विद्या वाणी	सोमवार ते रविवार	संपर्कासाठी लिहा muktavidyavani@nios.ac.in
कार्यक्रम प्रसारण www.nios.ac.in	12.00 ते 5.00 (प्रत्यक्ष कार्यक्रम) दुपारी 5.00 ते 11.00 (परत तेच प्रक्षेपण) सूचना - महिन्याचे वेळापत्रक पहा. (ते website वर उपलब्ध आहे.)	टोल फ्री नं. 1 8001 802543 टेलीफोन: 01 20-4636949

आपल्याला काही शंका असल्यास आपण आमच्या टोल मुक्त 1800 180 9393 या क्रमांकावर आमच्याशी संपर्क साधू शकता.

याबाबतीत आपण संबंधित विद्याशाखेशी खालील वेबसाईटवर संपर्क साधू शकता. www.nios.ac.in

आपणा सर्वांना शुभेच्छा

संचालक (शैक्षणिक)

राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षण संस्था

Tutor Marked Assignments

Important Instructions

Dear Learner,

By now you must have started studying your Secondary Course of the National Institute of Open Schooling (NIOS). As you already know, planned and continuous study is necessary for successful completion of a course. We have developed several means and strategies to help you to learn and be a successful learner. Tutor Marked Assignments (TMA) is one such means.

TMA's will help you to:

- develop regular study habit which is necessary to become a self learner;
- know the subject matter better; I get practice in writing responses to questions thereby having a kind of rehearsal in the preparation for the final examination;
- receive feedback and confirmation about the correctness of the response provided by you;
- check your progress in studying the subject you had opted for, so that you can find out subject areas where you have difficulties and need to put in more effort to learn well; and
- maintain contact with the subject teachers at your Accredited Institution (AI) and take appropriate guidance in your studies.

How to Prepare Answer Script for TMA's?

In this booklet you will find one assignment in each subject. You are required to complete the assignment in your own handwriting in the chosen subjects only. Use one sided lined paper to prepare answer script for TMA's and submit them to your teacher at your Study Centre (AI).

The Format of TMA

You will notice that TMA is for 20 marks. Questions 1, 2 and 3, comprise of short answer questions. Each question has two choices of which you have to attempt only one i.e. $2+2+2=6$ marks. Questions 1, 2 and 3 will thus cover 6 marks.

Question number 4 and 5 are long answer questions of 4 marks each. You have to answer only one question out of the two given. Thus, questions 4 and 5 are for 8 marks ($4+4=8$).

Question no. 6 gives you two projects of which you have to attempt only one. This question will be for 6 marks. The guidelines for each project work are given along with the topic set.

The submission of TMA's

The schedule for submission of the Secondary Course TMA's at AIs for both admission blocks are given below:

Table No. 1:

Public Examination	By Learners to study centres	Feedback by the Subject Teacher to the Learner
April/May	31st January	15th February
October/November	31st July	15th August

If last date so specified happens to be a public holiday/Saturday/Sunday, the next working day will automatically be treated as last date for the purpose.

Please follow this submission schedule strictly to take benefit of TMAs. **TMA is applicable for admission through stream-I of online. These should be submitted before appearing in the Public Examination of the particular subject.** The Tutor Marked Assignment at Secondary will carry 20% weightage of theory part in the external examination. These marks will be shown separately in the marks sheet alongwith the external examination paper.

You have to submit TMA to the subject teacher at your Study Centre (AI) at given date. Do not forget to take a receipt of submission of your TMA from your teacher. A sample of the assignment submission receipt is given at the end of this booklet.

In case, the Study Centre is not functioning or closed due to administrative reasons, you may submit the TMA as per the schedule given above, at the Regional Centre of your area which will take necessary action for evaluation and sending awards to the NIOS Head Quarters for inclusion in the final result.

For every academic year a new set of TMA booklets will be available at the Study Centres/concerned Regional Centres. In case you are not able to get the TMA booklet, you may download the same from the official website of NIOS i.e. www.nios.ac.in.

Go through the corrected assignments carefully and use them to improve your performance by:

- re-reading the lessons in the study materials provided to you in each subject.
- attending PCP classes to clarify doubts from the teacher or solve problems that you face during studies; and
- devoting more time for studies.

Looking into the benefits of TMA, it will be possible for you to make best use of it in order to become a successful learner.

If you have any doubt or suggestions, please do not hesitate to write to us.

Learning at your doorstep

NIOS is providing various platforms to help you in learning. There are:-

- **SWAYAM:** SWAYAM (Study Webs of Active-Learning for Young Aspiring Minds) is one of it. It is a MOOCs platform (Massive Open Online Courses) launched by Ministry of HRD, Govt. of India. At present NIOS offers MOOCs courses at Secondary and Senior Secondary Level both. The MOOCs have been developed using the four quadrant approach – text in PDF, a teaching video, self assessment exercises; and discussion forum. You can enroll yourself on SWAYAM at www.swayam.gov.in without any fee.
- **DIKSHA:** DIKSHA (Digital Infrastructure for School Education) is a unique initiative of Ministry of Education, Govt. of India where quality education resource material in digital format can be accessed. NIOS is an active contributor to DIKSHA Portal. Digital Self Learning Materials of various courses at Secondary and Senior Secondary levels of NIOS are available on this digital repository. Digital Self Learning Materials of NIOS can be accessed at <https://diksha.gov.in/nios/explore>
- **PM e-Vidya :** e-Vidya is another medium of learning. It provides Video Programms 24x7 at Secondary and Sr. Secondary. Live video Personal Contact Programmes are available on e-Vidya in different subjects. NIOS provide educational programme for secondary level at channel 10 and Sr. Secondary Programme at channel 12. Through this initiative, you can learn anywhere especially in far flung areas who do not have access to internet. You can also watch these programmes on U-Tube channel of NIOS.
- **Mukta Vidya Vani :** Mukta Vidya Vani Appreciating your need for more support NIOS also brings the magic of technology to your door step!! "Mukta Vidya Vani" our web based live PCPs supplement and complement the Self Learning Materials. It gives you an opportunity to interact with the experts of your subjects. You can clear your queries and doubts by calling on our TOLL Free Number 1800 180 2543. You can also call on 0120-4626949. The time schedule of the live programmes is given below for reference. If due to any reason you miss the live PCPs you can hear the recorded versions in repeat cycle or at Audio on Demand. The video programmes of NIOS are also available at You tube.

Broadcasting Medium	Broadcasting Time	Contact us
Mukta Vidya Vani www.nios.ac.in	Monday to Sunday 12.00 noon - 5.00 pm (live programme) 05.00 am - 11.00 pm (Repeat programme) Note: Follow the monthly schedule (available in website)	Write to us: muktavidyavani@nios.ac.in Toll Free: 18001802543 Landline: 0120-4626949

If you have any enquiry you can call on our toll free number 18001809393.

You can also contact to concerned faculty by visiting www.nios.ac.in

We wish you all the best.

Director (Academic)

National Institute of Open Schooling

Content /विषय सूची

अ.क्र. Sl. No.	विषय Subject	पृष्ठ क्र. Page No.
1	हिंदी/Hindi (201)	
2	इंग्रजी /English (202)	
3	बंगाली /Bangla (203)	
4	मराठी /Marathi (204)	
5	तेलुगु /Telugu (205)	
6	उर्दू /Urdu (206)	
7	गुजराती /Gujarati (207)	
8	संस्कृत/Sanskrit (209)	
9	पंजाबी/Punjabi (210)	
10	गणित/Mathematics (211)	
11	विज्ञान आणि तंत्रज्ञान /Science & Technology (212)	
12	समाजशास्त्र/Social Science (213)	
13	अर्थशास्त्र/Economics (214)	
14	व्यापार शास्त्र Business Studies (215)	
15	गृह विज्ञान/Home Science (216)	
16	मानसशास्त्र/Psychology (222)	
17	भारतीय संस्कृती आणि परंपरा	
18	Indian Culture and Heritage (ICH) (223)	
19	लेखांकन/Accountancy (224)	
20	चित्रकला/Painting (225)	
21	आसामी /Assamese (228)	
22	डाटा एंट्री ओपरेशन्स/Data Entry Operations (229)	
23	नेपाली /Nepali (231)	
24	मल्याळी /Malyalam (232)	
25	ओडिया /Odia (233)	
26	अरबी/Arabic (235)	
27	फारसी/Persian (236)	
28	तामिल /Tamil (237)	
29	सिंधी /Sindhi (238)	
30	हिंदुस्थानी संगीत (242)	
31	कर्नाटक संगीत (243)	
32	वेदाध्ययनम् (245)	
33	संस्कृतव्याकरणम् (246)	
34	भारतीयदर्शनम् (247)	
35	संस्कृतसाहित्यम् (248)	
36	उद्यमशीलता Entrepreneurship (249)	
	उत्तरपत्रका पोचपावती नमुना	

